

ASSAM

Adaleti Savunalar Stratejik Araştırmalar Merkezi Derneği
www.assam.org.tr

Afganistan İşlam Cumhuriyeti'nde Tarımsal Üretim, Tarım ve Gıda Ürünleri İthalat ve İhracat Durumu

Prof. Dr. Fatih KILLI

KSÜ Ziraat Fakóltesi Tarla Bitkileri Bölümü Öğretim Üyesi
ASSAM Kahramanmaraş İl Temsilcisi

AFGANİSTAN HAKKINDA GENEL BİLGİLER

Doğu ve güneyde Pakistan, batıda İşan, kuzeyde Türkmenistan, Özbekistan ve Tacikistan, doğuda da ufak bir sınırla Çin'e komşu olan Afganistan [1, 3], 8 Ağustos 1919 tarihinde Ravalpindi Anlaşmasıyla bağımsızlığını kazanmıştır [2]. Jeopolitik yönden önemli bir ülke konumunda olan Afganistan, büyük göçlerin odağı olmuş ve birçok istilalara maruz kalmıştır. Afganistan 1979 yılında Sovyet güçleri tarafından, 2001 yılında ise ABD tarafından işgal edilmiştir. Afganistan'ın 12 bölüm ve 162 maddeden oluşan mevcut Anayasası 26 Ocak 2004 tarihinde kabul edilmiş ve devletin adı Anayasa'da "Afganistan İşlam Cumhuriyeti" olarak yer almıştır [3]. ABD'nin 2021 yılında Afganistan'dan çekilmesiyle Taliban ülke yönetimine geçmiştir. Afganistan İşlam Cumhuriyeti yaklaşık 652 100 km² yüzölçümü ve 33 milyonluk nüfusu ile denize sınırı olmayan bir Asya ülkesidir [1]. Başkenti Kabil olup diğer büyük şehirleri Kandahar, Herat, Mezarışerif ve Celalabad'dir (Resim 1).

Resim 1: Afganistan haritası.

Adres: Marmara Mah Hürriyet Bulvarı No:110 Beylikdüzü / İstanbul / Türkiye
Tel:+90 555 000 58 00 **Faks:** +90 212 855 19 75
http://www.assam.org.tr e-posta: info@assam.org.tr

ASSAM

Adaleti Savunanlar Stratejik Araştırmalar Merkezi Derneği
www.assam.org.tr

Nüfus

Son dokuz yıllık (2010-2018) verilerine göre (Çizelge 1), Afganistan nüfusu ortalama 33 263 261 kişidir. Bu nüfusun % 51'ini (17 069 695 kişi) erkekler, % 49'unu (16 082 455 kişi) ise kadınlar oluşturmaktadır. Nüfusun % 74'ü kırsalda, % 26'sı ise kentlerde yaşamaktadır. Yıllık ortalama nüfus artış oranı % 2.5 dolaylarındadır [4].

Afganistan'da toplumsal yapı çeşitlilik göstermekte ve Peştunlar, Tacikler, Özbekler, Türkmenler, Hazaralar ile daha küçük etnik gruplar bugünkü Afganistan halkını oluşturmaktadırlar. Yaşam alanları bakımından kesin etnik sınırlar çizilemese de genel olarak Peştunlar güneyde, Tacikler doğuda Tacikistan ve batıda İran'a yakın bölgelerde, Türkmenler ve Özbekler kuzeyde, Hazaralar ise merkez bölgesinde yoğunlaşmışlardır. Etnik farklılıklar Afganistan açısından tarihsel bir zenginlik olarak görülebileceği gibi çevre ülkelerle benzeşen kökenleri itibarıyla jeopolitik hassasiyete de konu olmaktadır [5].

Çizelge 1. Afganistan İslam Cumhuriyeti 2010-2018 Yılları Nüfus Bilgileri [4].

Yıllar	Erkek Nüfus	Kadın Nüfus	Toplam Nüfus	Kırsal Nüfus	Şehir Nüfusu
2010	14 935 756	14 249 755	29 185 507	21 966 187	6 836 980
2011	15 415 361	14 702 050	30 117 413	22 594 126	7 117 473
2012	15 964 874	15 196 504	31 161 376	23 280 663	7 416 295
2013	16 554 278	15 715 314	32 269 589	23 997 856	7 733 832
2014	17 138 803	16 232 001	33 370 794	24 703 798	8 054 222
2015	17 686 166	16 727 437	34 413 603	25 368 923	8 367 571
2016	18 186 994	17 196 034	35 383 032	25 985 093	8 670 939
2017	18 651 985	17 644 126	36 296 113	26 558 609	8 971 472
2018	19 093 043	18 078 879	37 171 921	27 099 874	9 273 302
Ortalama	17 069 695	16 082 455	33 263 261	24 617 236	8 048 787
Toplam Nüfusun %	51	49		74	26

İklim

Afganistan genellikle sert ve az yağışlı bir iklime sahip olmakla birlikte, ülkenin bazı kesimlerinde iklim değışiklikler göstermektedir. Kış ayları dağlık kesimlerde çok şiddetli, ancak Sistan'a kadar uzanan Hamun havzasında ve kuzeydeki Amuderya vadisinde yumuşak geçmektedir. Yazlar sıcak ve çok kurak olup sıcaklık bazı vadilerde 45 dereceye kadar çıkabilmektedir [6]. Fakat genellikle bir yayla ülkesi olan Afganistan'ın iklimi ilk ve sonbaharda ılık geçmekte ve bu sebeple orta iklim ürünlerinden üzüm, kavun, şeftali, kayısı, ceviz yetişmektedir. Yıllık yağış miktarı 992 mm olan ülkede dağlık eksenin kuzey ve güney yamaçlarında 200-400 mm, Sistan bölgesinde 100 mm, Hindikuş dağlarının doruklarında 1000 mm'yi aşabilmektedir. Yağışın aylara göre dağılımı ise oldukça düzensizdir. En yağışlı aylar Şubat, Mart ve Nisan aylarıdır (Çizelge 2).

Adres: Marmara Mah Hürriyet Bulvarı No:110 Beylikdüzü / İstanbul / Türkiye

Tel:+90 555 000 58 00 **Faks:** +90 212 855 19 75

http://www.assam.org.tr e-posta: info@assam.org.tr

ASSAM

Adaleti Savunanlar Stratejik Araştırmalar Merkezi Derneği
www.assam.org.tr

Çizelge 2. Afganistan'ın Uzun Yıllar (1977-2013) Ortalaması Olarak Sıcaklık ve Yağış Verileri.

Aylar	Sıcaklık			Yağış (mm)
	Min (°C)	Max (°C)	Ort (°C)	
Ocak	-6.2	11.4	2.6	45
Şubat	-5.0	12.9	3.9	123
Mart	-1.3	16.2	7.4	147
Nisan	2.7	21.2	11.9	137
Mayıs	7.5	26.9	17.2	62
Haziran	11.5	30.7	21.1	53
Temmuz	14.6	31.5	23.0	83
Ağustos	13.8	30.1	21.9	157
Eylül	9.7	28.0	18.8	77
Ekim	5.1	22.5	13.8	33
Kasım	2.0	16.9	9.4	51
Aralık	-2.9	11.8	4.4	24
Toplam				992

Arazi Varlığı

Yüzölçümü 652 100 km² (65 210 000 ha) olan Afganistan, genellikle üzerinde sıradağların bulunduğu yaylalardan ve yer yer ovalardan oluşmaktadır. Tarım ülkesi olan Afganistan'da yağış azlığı nedeniyle topraklarının ancak % 12'si (7 788 000 ha) ekilebilir alan olarak değerlendirilebilmektedir [6]. Topografyası göz önüne alındığında Afganistan'ın orta kısmı yüksek ve dağlık, kuzeyi ovalık, güneybatısı ise plato görünümüne sahiptir. Ülke topraklarının %75'i dağlıktır ve orta bölgelerdeki dağlar Himalaya Dağları'na kadar uzanmaktadır [3]. Dağların % 49'undan fazlası 2 bin metreden yüksektir. Ülkenin doğu kısımlarında bulunan, Vahan Koridoru olarak adlandırılan bölgede dağların yüksekliği 7 bin metreyi bulmaktadır [6]. Afganistan genel itibari ile yüksek zirvelere, sarp dikliklere, derin vadilere, rüzgârlı çöllere ve bitki örtüsü bakımından fakir platolara ev sahipliği yapan bir topografyaya sahiptir [3]. Türkmenistan ve Özbekistan ile sınırı oluşturan ve ülkenin en alçak yeri olan (258 m) Amu-Derya Nehri boyunca 500 km uzanan, "Afgan Türkistanı" olarak adlandırılan ova başlıca tarım alanıdır. Ayrıca kuzeybatıda Badgis, batıda Herat ve İran'a yönelmiş olan Heru Rud Irmağı Ovaları ile Kabil Irmağı Vadisi ve Hilmand Suyu Havzası, ülkenin önemli düzlükleridir [6].

Adres: Marmara Mah Hürriyet Bulvarı No:110 Beylikdüzü / İstanbul / Türkiye

Tel:+90 555 000 58 00 **Faks:** +90 212 855 19 75

http://www.assam.org.tr e-posta: info@assam.org.tr

ASSAM

Adaleti Savunanlar Stratejik Araştırmalar Merkezi Derneği
www.assam.org.tr

TARIM ÜRÜNLERİ ÜRETİMİ

Bitkisel Üretim

Afganistan İşlam Cumhuriyeti'nin 2019 yılı tarla bitkileri, sert çekirdekli meyve, yaş meyve ve sebze üretimine ilişkin değerler Çizelge 3, 4 ve 5'de görölmektedir. Tarla bitkileri ekim alanı 2 872 571 ha olup, bu alanlardan yaklaşık 6.7 milyon ton üretim gerçekleştirilmiştir (Çizelge 3). En önemli tarla bitkilerini başta buğday olmak üzere eltik, mısır, arpa, bakliyat, patates, pamuk, keten ve susam oluşturmaktadır. Buğday ekim alanları toplam tarla bitkileri ekim alanlarının % 80'ini, üretimin ise % 72'sini oluşturmaktadır. Diğer bitkiler (eltik, mısır, arpa, bakliyat, patates, pamuk, keten ve susam) toplam ekim alanı içerisinde yaklaşık % 18 lik bir paya (533 920 ha), üretim miktarı içerisinde ise % 27'lik bir paya (1 818 990 ton) sahiptir. Yağış yetersizliği, verim potansiyeli düşük çeşit kullanımı ve yetiştirme tekniğindeki eksiklikler nedeniyle verimlerin oldukça düşük seviyede olduğu görölmektedir.

Çizelge 3. Afganistan'ın 2019 Yılı Tarla Bitkileri Üretimi [4].

Ürünler	Ekim Alanı (ha)	Üretim (ton)	Verim (kg/ha)
Buğday	2 334 000	4 890 000	2 095
Çeltik	127 530	(Pirinç: 255 128) 382 500	2 999
Mısır	94 910	184 671	1 945
Arpa	84 070	123 576	1 470
Bakliyat	67 114	45 862	683
Patates	57 066	921 122	16 141
Pamuk (kütü)	49 371	73 120	1 481
Keten Tohumu	38 323	55 000	1 435
Susam	15 356	33 139	2 158
şeker Kamışı	1 653	36 538	22 104
Darı	1 401	2 714	1 937
Ayçiçeği	981	882	899
şeker Pancarı	616	9 284	15 071
Toplam Ekim Alanı: 2 872 571 ha			
Toplam Üretim: 6 758 408 ton			

Sert çekirdekli meyveler 74 909 ha alanda yetiştirilmekte ve 318 467 ton üretilmektedir (Çizelge 4). Badem, kayısı, şeftali ve nektarin sert çekirdekli meyveler içerisinde % 72 gibi oldukça önemli bir üretim alanına sahiptir. Sert çekirdekli meyvelerden sırasıyla badem 38 205 ton, kayısı 129 363 ton, şeftali ve nektarin 61 361 ton, ceviz ise 5 025 ton üretilmektedir. Sert çekirdekli meyveler üretiminin % 41'ini kayısı, % 19'unu şeftali ve nektarin, % 12'sini badem oluşturmaktadır.

Adres: Marmara Mah Hürriyet Bulvarı No:110 Beylikdüzü / İstanbul / Türkiye

Tel:+90 555 000 58 00 **Faks:** +90 212 855 19 75

http://www.assam.org.tr e-posta: info@assam.org.tr

ASSAM

Adaleti Savunanlar Stratejik Araştırmalar Merkezi Derneği
www.assam.org.tr

Çizelge 4. Afganistan'ın 2019 Yılı Sert Çekirdekli Meyve Üretimi [4].

Ürünler	Ekim Alanı (ha)	Üretim (ton)	Verim (kg/ha)
Badem	29 203	38 205	1 308
Kayısı	17 719	129 363	7 300
Şeftali ve Nektarin	8 076	61 361	7 597
Ceviz	5 025	14 690	2 923
Antepfıstığı	2 171	2 755	1 269
Zeytin	2 148	8 438	3 928
Fındık	1 680	1 476	878
Erikler	1 144	7 562	6 610
Diğer	7 743	54 617	7 045
<i>Toplam Ekim Alanı: 74 909 ha</i>			
<i>Toplam Üretim: 318 467 ton</i>			

Çizelge 5. Afganistan'ın 2019 Yılı Yaş Meyve ve Sebze Üretimi [4].

Ürünler	Ekim Alanı (ha)	Üretim (ton)	Verim (kg/ha)
Yaş Sebze	116 970	1 025 132	8 764
Üzüm	89 593	1 112 927	12 422
Karpuz	48 298	846 990	17 536
Kavun	37 136	464 230	12 500
Elma	27 559	250 324	9 038
Kuru Soğan	18 343	352 725	19 229
Çilek	6 117	35 804	5 853
Yaş Meyve	5 813	40 507	6 968
Narenciye	4 364	43 515	9 971
İncir	3 529	24 319	6 891
Armut	2 473	6 966	2 816
<i>Toplam Ekim Alanı: 360 195 ha</i>			
<i>Toplam Üretim: 4 203 439 ton</i>			

Yaş meyve ve sebzeler 360 195 ha alanda yetiştirilmekte ve 4 203 439 ton üretilmektedir (Çizelge 5). Yaş sebzeler, üzüm, karpuz, kavun, elma ve kuru soğan yaş meyve ve sebzeler içerisinde % 94 gibi oldukça önemli bir üretim alanına (337 894 ha) sahiptir. Yaş sebzeler 1 025 132 ton, üzüm 1 112 927 ton, karpuz 846 990 ton, kavun 464 230 ton, elma 250 324 ton, kuru soğan 352 725 ton üretilmektedir. Yaş meyve ve sebze üretiminin % 51'ini sebzeler ve üzüm, % 31'ini karpuz ve kavun oluşturmaktadır.

Yukarıda bahsedilen ürünlerin dışında Afganistan, dünyada yasal olmayan haşhaş ekim alanı ve afyon üretimine sahip ülkelerden birisidir. Dünyada yasal olmayan yaklaşık 240 000 ha dolaylarındaki haşhaş ekim alanlarının % 60'ı (154 000 ha), 5 000 ton dolaylarındaki

ASSAM

Adaleti Savunanlar Stratejik Araştırmalar Merkezi Derneği
www.assam.org.tr

yasal olmayan afyon üretiminin % 70'i (3 700 ton) Afganistan'da yapılmaktadır. Bunun morfin olarak karşılığı 400 ton civarındadır [8].

Hayvansal Üretim

Son üç yıllık (2017-2019) verilerine göre (Çizelge 6), Afganistan İslam Cumhuriyeti'nin canlı hayvan varlığı kanatlılar dahil ortalama 41 478 935 baştır. Bu hayvanların % 50'sini (20 602 100 baş) koyun ve keçiler, % 33'ünü (13 877 000 baş) çoğunluğu tavuk olmak üzere kanatlılar, % 13'ünü (5 244 514 baş) ise sığırlar oluşturmaktadır. Ayrıca % 4 oranında (1 755 321 baş) at, eşek, deve ve katır gibi yük hayvanları bulunmaktadır. Yük hayvanları içerisinde eşek, 1 404 508 baş ile önemli bir sayıya sahiptir [4].

Çizelge 6. Afganistan'ın Üç Yıllık (2016-2018) Canlı Hayvan Varlığı [4].

Hayvanlar (Baş)	2017	2018	2019	Ortalama
Tavuk, Kaz, Ördek	13 573 000	14 170 000	13 887 000	13 877 000
Koyun	13 866 000	13 975 088	10 616 810	12 819 299
Keçi	7 598 000	7 765 089	7 985 314	7 782 801
Sığır	4 977 000	5 104 825	5 651 717	5 244 514
Eşek	1 317 000	1 334 285	1 562 239	1 404 508
Deve	172 000	172 319	170 368	171 562
At	175 000	177 637	113 046	155 228
Katır	24 000	23 892	24 178	24 023
Toplam	41 702 000	42 723 135	40 010 672	41 478 935

Afganistan'ın 2018 yılı hayvansal ürün üretimi yaklaşık 2.7 milyon ton dolaylarındadır (Çizelge 7). Bu üretimin yaklaşık 2.3 milyon tonunu inek, keçi ve deve sütü oluşturmaktadır. Toplam süt üretiminin % 87'si inek sütünden oluşmaktadır. Toplam hayvan eti üretimi 261 431 ton olup bunun sırasıyla % 51.2'sini koyun ve keçi eti, % 36.5'ini sığır eti, % 10.9'unu tavuk eti oluşturmaktadır. Deve eti üretimi ise % 1.4 gibi oldukça düşük orandadır. Ayrıca 44 132 ton yenilebilir sakatat, 36 508 ton deri, 22 159 ton yumurta, 9 197 ton kuyruk yağı, 1 239 ton bal ve 50 ton ham ipek üretilmektedir.

Adres: Marmara Mah Hürriyet Bulvarı No:110 Beylikdüzü / İstanbul / Türkiye

Tel:+90 555 000 58 00 **Faks:** +90 212 855 19 75

http://www.assam.org.tr e-posta: info@assam.org.tr

ASSAM

Adaleti Savunanlar Stratejik Araştırmalar Merkezi Derneği

www.assam.org.tr

Çizelge 7. Afganistan'ın 2018 Yılı Hayvansal Ürün Üretimi [4].

Ürünler	Ürünler	Miktar (ton)	Oran (%)	Toplam (ton)
Süt	Taze Deve Sütü	6 809	0.3	2 289 365
	Taze İnek Sütü	1 992 114	87.0	
	Taze Keçi Sütü	118 635	5.2	
Hayvan Eti	Deve Eti	3 667	1.4	261 431
	Sığır Eti	95 398	36.5	
	Keçi Eti	47 670	18.2	
	Koyun Eti	86 203	33.0	
	Tavuk Eti	28 493	10.9	
Yenilebilir Sakatlar	Deve	550	1.3	44 132
	Sığır	16 740	37.9	
	Keçi	9 242	20.9	
	Koyun	17 600	39.9	
Deri (tuzlanmış, yaş)	Sığır Derisi	15 660	42.9	36 508
	Koyun, Keçi Derisi	20 848	57.1	
Yumurta		22 159	100.0	22 159
Kuyruk Yağı	Deve Yağı	257	2.8	9 197
	Sığır Yağı	2 340	25.4	
	Keçi Yağı	1 751	19.1	
	Koyun Yağı	4 849	52.7	
Bal		1 239	100.0	1 239
Ham İpek		50	100.0	50
Genel Toplam				2 664 081

İşlenmiş Tarım Ürünleri Üretimi

Afganistan'da 2016-2018 yılları ortalaması olarak 14 879 ton pamuk lifi, 29 307 ton pamuk çiğidi, 5 209 ton pamuk yağı, 19 201 ton keten yağı, 740 ton zeytinyağı, 2 408 ton ayçiçek yağı, 1 127 ton susam yağı ve 435 ton şeker olmak üzere toplam 73 306 ton işlenmiş bitkisel ürün üretilmektedir. Ayrıca 22 966 ton peynir ve 41 284 ton tereyağı olmak üzere toplam 64 250 ton işlenmiş hayvansal ürün üretilmektedir (Çizelge 8).

Çizelge 8. Afganistan'ın Üç Yıllık (2016-2018) İşlenmiş Tarım Ürünleri Üretimi [4].

Bitkisel Ürünler	2016	2017	2018	Ortalama
Pamuk Lifi (ton)	19 469	12 134	13 034	14 879
Pamuk Çiğidi (ton)	38 347	23 901	25 672	29 307
Pamuk Yağı (ton)	6 538	4 117	4 433	5 209
Keten Yağı (ton)	20 474	16 589	20 539	19 201
Zeytin Yağı (ton)	729	750	740	740
Ayçiçeği Yağı (ton)	1 671	2 772	2 782	2 408
Susam Yağı (ton)	1 067	1 108	1 205	1 127
Ham Şeker (ton)	252	383	669	435
Hayvansal Ürünler				
Peynir	Keçi Peyniri		10 457	22 966
	Koyun Peyniri		12 509	
Tereyağı			41 284	41 284

Adres: Marmara Mah Hürriyet Bulvarı No:110 Beylikdüzü / İstanbul / Türkiye

Tel:+90 555 000 58 00 **Faks:** +90 212 855 19 75

http://www.assam.org.tr e-posta: info@assam.org.tr

ASSAM

Adaleti Savunanlar Stratejik Araştırmalar Merkezi Derneği

www.assam.org.tr

TARIM ÜRÜNÜ İHRACAT VE İTHALAT DURUMU

İthalat

Afganistan'ın 2019 yılı hayvansal ürün ithalat değerleri Çizelge 9'da, bitkisel ürün ithalat değerleri Çizelge 10'da, işlenmiş ürün ithalat değerleri ise Çizelge 11'de verilmiştir.

Afganistan 2019 yılında yaklaşık 199 milyon dolar dolaylarında hayvansal ürün ithalatı yapmıştır (Çizelge 9). Hayvansal ürün ithalat değerinin % 45.4'ünü süt ve süt ürünleri (süt, tereyağı, peynir, yoğurt), % 33'ünü kanatlı ürünleri (tavuk eti, yumurta, bal), % 21.5'ini et ve te ürünleri, geriye kalan kısmını ise deri ve lifler oluşturmaktadır. Süt ve süt ürünleri içerisinde yağlı ve yağsız inek sütü, peynir, et ve et ürünleri içerisinde sığır eti, kanatlı ürünleri içerisinde ise tavuk eti ve yumurta önemli yer tutmaktadır. Süt ve süt ürünleri için yaklaşık 90.4 milyon dolar, kanatlı ürünleri için 65.7 milyon dolar, et ve et ürünleri için ise 42.7 milyon dolar ödenmiştir.

Afganistan 2019 yılında 222.4 milyon dolar tarla ürünleri, 224.4 milyon dolar bahçe ürünleri olmak üzere toplam 446.8 milyon dolar dolaylarında bitkisel ürün ithalatı yapmıştır (Çizelge 10). Tarla ürünleri pirinç, buğday, patates, keten tohumu, mısır, ayçiçeği, arpa, yerbuğday, soya, kanola, susam, yulaf ve pamuk tohumundan oluşmaktadır. Toplam bitkisel ürün ithalat değerinin % 49.8'ini oluşturan tarla ürünleri içerisinde sırasıyla pirinç (125.6 milyon dolar), buğday (38.5 milyon dolar), patates (37.6 milyon dolar), keten tohumu (13 milyon dolar), mısır (3.3 milyon dolar), ayçiçeği (2.3 milyon dolar) ve arpa (1.9 milyon dolar) önemli yer tutmaktadır. Toplam tarla ürünleri ithalat değerinin (222.4 milyon dolar) % 90 gibi önemli bir kısmını özellikle temel beslenme aracı olan pirinç, buğday ve patates oluşturmaktadır. Afganistan kişi başına buğday tüketiminde dünya listesinin üst sıralarında yer alan bir ülkedir. Afganlar, günlük kalori ihtiyaçlarının yaklaşık %60 gibi önemli bir kısmını buğday kaynaklı ürünlerden almaktadır. Bu nedenle ülkede üretilen buğday, tüketimi karşılamada yetersiz kalmakta ve dışarıdan buğday ve buğday unu ithalatı yapılmaktadır.

Adres: Marmara Mah Hürriyet Bulvarı No:110 Beylikdüzü / İstanbul / Türkiye

Tel:+90 555 000 58 00 **Faks:** +90 212 855 19 75

http://www.assam.org.tr e-posta: info@assam.org.tr

ASSAM

Adaleti Savunanlar Stratejik Araştırmalar Merkezi Derneği

www.assam.org.tr

Çizelge 9. Afganistan'ın 2019 Yılı Hayvansal Ürün İthalat Değerleri [4].

Ürünler	İthalat (1000 USD)	Oran (%)
Süt ve Süt ürünleri	Tereyağı	1 065
	İnek peyniri	13 026
	Yağsız Süt	39 255
	İnek sütü	33 696
	Peynir altı suyu	1 438
	Yoğurt	1 951
	<i>Toplam</i>	<i>90 431</i>
Et ve Et Ürünleri	Sığır eti	33 199
	Koyun eti	2 380
	Domuz eti ve ürünleri	2 503
	Kuyruk yağ	4 480
	İç yağı	176
	<i>Toplam</i>	<i>42 738</i>
Kanatlı ürünleri	Tavuk eti	54 632
	Yumurta	10 758
	Bal	400
	<i>Toplam</i>	<i>65 790</i>
Deri ve lifler	Tuzlanmış Koyun Derisi	6
	Tuzlanmış Sığır Derisi	1
	Ham ipek	51
	Yün	65
	<i>Toplam</i>	<i>123</i>
Genel Toplam	199 082	

Bahçe ürünleri (meyve ve sebzeler) portakal, elma, muz, hurma, ceviz, üzüm, hindistan cevizi, kakao, kahve, limon, şeftali-nektarin, armut, ananas ve diğer meyveler ile kuru soğan, domates, biber, kök ve yumrular ile diğer sebzelerden oluşmaktadır (Çizelge 10). Toplam bitkisel ürün ithalat değerinin % 50.2'sini oluşturan bahçe ürünleri içerisinde meyveler 173.4 milyon dolar ile önemli bir yer tutmaktadır. İthal edilen meyveler içerisinde portakal, elma, muz, hurma ve ceviz, sebzeler içerisinde ise domates, kuru soğan, kök ve yumrular öne çıkmaktadır.

Afganistan 2019 yılında 1.3 milyar dolar çeşitli işlem görmüş ürünler, 180 milyon dolar bitkisel yağlar ve 583 000 dolar yağlı tohum küspeleri olmak üzere toplam 1.5 milyar dolar dolaylarında işlenmiş ürün ithalatı yapmıştır (Çizelge 11). Çeşitli işlem görmüş ürünler un, şeker, çay, tütün ürünleri, konserve sebzeler, işlenmiş meyve ve sebzeler, bebek maması, gıda yan ürünleri, dondurulmuş sebzeler, çikolatalı ürünler, meyve suları, baharatlar, kuru üzüm, işlenmiş tahıllar ve şarap oluşturmaktadır. İşlenmiş ürün ithalat değerinin (1.5 milyar dolar) % 87.6'sını un, şeker ve çay başta olmak üzere çeşitli işlem görmüş ürünler, % 12.3'ünü bitkisel yağlar, % 0.1'ini yağlı tohum küspeleri oluşturmaktadır. Çeşitli işlem görmüş ürünler içerisinde un, şeker, çay ve tütün ürünleri; bitkisel yağlar içerisinde palm, ayçiçeği ve soya yağı; yağlı tohum küspeleri içerisinde ise soya ve pamuk küspesi önemli yer tutmaktadır.

Adres: Marmara Mah Hürriyet Bulvarı No:110 Beylikdüzü / İstanbul / Türkiye

Tel:+90 555 000 58 00 **Faks:** +90 212 855 19 75

http://www.assam.org.tr e-posta: info@assam.org.tr

ASSAM

Adaleti Savunular Stratejik Araştırmalar Merkezi Derneği

www.assam.org.tr

Çizelge 10. Afganistan'ın 2019 Yılı Bitkisel Ürün İthalat Değerleri [4].

Ürünler	İthalat (1000 USD)	Oran (%)	
Tarla Ürünleri	Pirinç	125 580	49.8
	Buğday	38 474	
	Patates	37 579	
	Keten tohumu	12 988	
	Mısır	3 337	
	Ayçiçeği tohumu	2 268	
	Arpa	1 974	
	Yerfıstığı	85	
	Soya fasulyesi	58	
	Kanola	38	
	Susam tohumu	5	
	Yulaf	5	
	Pamuk tohumu	4	
	<i>Tarla ürünleri Toplam</i>	<i>222 390</i>	
Bahçe ürünleri (Meyve ve sebzeler)	Portakal	47 050	50.2
	Elma	30 695	
	Muz	26 770	
	Hurma	19 433	
	Ceviz	16 326	
	Üzüm	8 285	
	Hindistan cevizi	144	
	Kakao	63	
	Kahve	1 218	
	Limon	453	
	Şeftali-Nektarin	357	
	Armut	86	
	Ananas	65	
	Diğer meyveler	22 426	
	<i>Meyveler Toplam</i>	<i>173 371</i>	
	Kuru soğan	1 448	
	Domates	2 737	
	Biber	372	
	Kök ve yumrular	3 485	
	Diğer sebzeler	43 018	
<i>Sebzeler Toplam</i>	<i>51 060</i>		
	<i>Bahçe Ürünleri Toplam</i>	<i>224 431</i>	
Genel Toplam	446 821		

Adres: Marmara Mah Hürriyet Bulvarı No:110 Beylikdüzü / İstanbul / Türkiye

Tel:+90 555 000 58 00 **Faks:** +90 212 855 19 75

http://www.assam.org.tr e-posta: info@assam.org.tr

ASSAM

Adaleti Savunanlar Stratejik Araştırmalar Merkezi Derneği

www.assam.org.tr

Çizelge 11. Afganistan'ın 2019 Yılı İşlenmiş Ürün İthalat Değerleri [4].

Ürünler	İthalat (1000 USD)	Oran (%)
Çeşitli işlem görmüş ürünler	Un	420 171
	Şeker	263 189
	Çay	231 739
	Tütün ürünleri	188 505
	Konserve sebzeler	67 503
	İşlenmiş meyve ve sebzeler	28 858
	Bebek maması	22 141
	Gıda yan ürünleri	19 320
	Dondurulmuş sebzeler	12 749
	Çikolatalı ürünler	11 584
	Meyve suları	10 288
	Baharatlar	3 350
	Kuru üzüm	1 217
	İşlenmiş tahıllar	538
	Şarap	400
	<i>Toplam</i>	<i>1 281 552</i>
Bitkisel yağlar	Palm yağı	116 625
	Ayçiçeği yağı	37 554
	Soya yağı	12 800
	Kanola yağı	4 500
	Mısır özü yağı	2 418
	Zeytinyağı	314
	Hindistan cevizi yağı	203
	Keten tohumu yağı	31
	Pamuk tohumu yağı	5
	Hintyağı tohumu yağı	3
	Diğer bitkisel yağlar	5 826
	<i>Toplam</i>	<i>180 279</i>
Yağlı tohum küspeleri	Soya küspesi	352
	Pamuk küspesi	205
	Kolza küspesi	17
	Ayçiçek küspesi	8
	Keten küspesi	1
	<i>Toplam</i>	<i>583</i>
Genel Toplam	1 462 414	

Adres: Marmara Mah Hürriyet Bulvarı No:110 Beylikdüzü / İstanbul / Türkiye

Tel:+90 555 000 58 00 **Faks:** +90 212 855 19 75

http://www.assam.org.tr e-posta: info@assam.org.tr

ASSAM

Adaleti Savunanlar Stratejik Araştırmalar Merkezi Derneği

www.assam.org.tr

Çizelge 12. Afganistan'ın ithal etmiş olduğu ürünlerin ithalatında pay sahibi olan ülkeler [9].

Afganistan'ın İthal Ettiği Ürünler			İthalatta Pay Sahibi Ülkeler ve Pazar payları (%)
Sektör	GTİP	Potansiyel Ürünler	
Un	1101	Buğday unu	Kazakistan (60.2), Özbekistan (39.2), Rusya (0.4), Pakistan (0.1)
Bitkisel yağlar	1512	Ayçiçeği, aspir, pamuk tohumu yağları	Rusya (73.3), Özbekistan (17.6), Kazakistan (5.1), Türkiye (3.6)
Meyveler	0805	Turunçgiller	Pakistan (99.3), Özbekistan (0.2), Hindistan (0.2), Türkiye (0.1), Rusya (0.1)
Bakliyat	0173	Kuru baklagiller	Özbekistan (80.6), Kazakistan (18.0), Rusya (1.3), Türkiye (0.1)
Kanatlı etleri	0207	Kümes hayvanları et ve sakatatları (taze veya dondurulmuş)	Brezilya (45.6), ABD (27.6), Türkiye (12.2), Çin (11.1), Ukrayna (1.9)
Tütün ve tütün yerine geçen işlenmiş maddeler	2403	Tütün ve tütün yerine geçen madde hülusalari ve esansları	Hindistan (95.1), Pakistan (2.4), Türkiye (2.3), Hollanda (0.1)
Şekerli ve çikolatalı mamuller	1704	Kakao içermeyen şeker mamulleri (beyaz çikolata dahil)	Pakistan (80.8), Sudi Arabistan (7.4), Ukrayna (4.3), Türkiye (3.0), Özbekistan (2.0)
Yumurta	0407	Kuş ve kümes hayvanlarının kabuklu yumurtaları	Türkiye (35.9), Pakistan (31.7), Özbekistan (13.7), Kazakistan (9.9), Letonya (6.4)
Alkollü ve alkolsüz içecekler	2202	Sular (mineral ve gazlı sular dahil) ve alkolsüz diğer içecekler (tatlandırıcı, lezzetlendirilmiş)	Güney Kore (54.8), Avusturya (21.2), Tayland (7.4), Türkiye (6.6), Hollanda (3.5)
Sert kabuklu meyveler	0802	Diğer kabuklu meyveler (taze/kurutulmuş) (kabuğu çıkarılmış/soyulmuş)	Singapur (36.3), Endonezya (35.5), ABD (22.4), Çin (1.8), Tayland (1.0)
Süt ve süt ürünleri	0401	Süt, krema (konsantre edilmemiş, ilave şeker veya diğer tatlandırıcı madde içermeyen)	Pakistan (92.4), Brezilya (2.7), Türkiye (2.3), Hollanda (1.3), Özbekistan (1.1)
Süt ve süt ürünleri	0402	Süt, krema (konsantre edilmiş, ilave şeker veya diğer tatlandırıcı madde içerenler)	ABD (37.9), Hollanda (18.8), Hindistan (9.6), Polonya (9.5), İspanya (6.7)
Bisküvi	1905	Tatlı bisküvi ve gofretler	Pakistan (49.2), Türkiye (13.4), Özbekistan (12.1), Rusya (5.9), Almanya (3.4)
Sebzeler	0710	Sebze (pişirilmemiş veya buharda veya suda kaynatılmış) (dondurulmuş)	Pakistan (97.6), Belçika (0.8), Hollanda (0.7), Türkiye (0.5), Almanya (0.2)
Canlı hayvanlar	0105	Canlı kümes hayvanları	Pakistan (93.9), Özbekistan (6.0)

Afganistan'ın ithal etmiş olduğu ürünlerin ithalatında pay sahibi olan ülkeler incelendiğinde (Çizelge 12), meyveler, şekerli ve çikolatalı ürünler, süt ve süt ürünleri, bisküvi, sebzeler ve canlı hayvan sektöründe Pakistan; un sektöründe Kazakistan; bitkisel yağlar sektöründe Rusya; bakliyat sektöründe Özbekistan; kanatlı et sektöründe Brezilya; yumurta sektöründe Türkiye; tütün ve tütün ürünleri sektöründe Hindistan; sert kabuklu

Adres: Marmara Mah Hürriyet Bulvarı No:110 Beylikdüzü / İstanbul / Türkiye

Tel:+90 555 000 58 00 **Faks:** +90 212 855 19 75

http://www.assam.org.tr e-posta: info@assam.org.tr

ASSAM

Adaleti Savunanlar Stratejik Araştırmalar Merkezi Derneği
www.assam.org.tr

meyveler sektöründe Singapur; alkollü ve alkolsüz içecekler sektöründe Güney Kore; konsantre edilmiş ve ilave tatlandırıcı maddeler içeren süt ve süt ürünleri sektöründe ABD'nin yüksek oranda pazar payına sahip oldukları görülmektedir. Bu ülkeler içerisinde Afganistan'a en uzun sınır komşusu olan Pakistan, 6 farklı ürün kaleminde yüksek pazar payı ile lider ülke konumundadır.

İhracat

Afganistan 2019 yılında 25 milyon dolar tarla ürünleri, 145 milyon dolar bahçe ürünleri (meyve ve sebzeler) olmak üzere toplam 170 milyon dolar dolaylarında bitkisel ürün ihracatı (Çizelge 13); 204 milyon doları bitkisel, 15 milyon doları hayvansal olmak üzere toplam 220 milyon dolar işlenmiş ürün ihracatı yapmıştır (Çizelge 14). İhracatta en yüksek paya sahip olan tarla ürünü susam tohumu, bahçe ürünü ise ceviz, üzüm ve elmadır. İşlenmiş ürün ihracatında baharatlar ve kuru üzüm; hayvansal ürünlerde ise tuzlanmış sığır ve koyu derisi önemli pay almaktadır.

Çizelge 13. Afganistan'ın 2019 Yılı Bitkisel Ürün İhracat Değerleri [4].

Ürünler	İhracat (1000 USD)	Oran (%)
Tarla Ürünleri	Susam tohumu	23 359
	Patates	1 028
	Tahıllar	462
	Mısır	117
	Prinç	20
	Ayçiçeği tohumu	2
	Arpa	1
<i>Toplam</i>	<i>24 989</i>	14.7
Bahçe ürünleri (Meyve ve sebzeler)	Ceviz	70 055
	Üzüm	32 095
	Elma	20 459
	Sebzeler	11 708
	Domates	6 117
	Şeftali-Nektarin	2 665
	Armut	885
	Kahve	249
	Kök ve yumrular	293
	Biber	194
	Portakal	71
	Kuru soğan	27
	Muz	11
	Hindistan cevizi	4
Hurma	4	
<i>Toplam</i>	<i>144 837</i>	85.3
Toplam	169 826	

Adres: Marmara Mah Hürriyet Bulvarı No:110 Beylikdüzü / İstanbul / Türkiye

Tel:+90 555 000 58 00 **Faks:** +90 212 855 19 75

http://www.assam.org.tr e-posta: info@assam.org.tr

ASSAM

Adaleti Savunanlar Stratejik Araştırmalar Merkezi Derneği
www.assam.org.tr

Afganistan'ın ihracat yapmış olduğu ũlkeler incelendiğinde; İnan, Tũrkiye ve Birleşik Arap Emirlikleri'ne (BAE) susam tohumu; Hindistan, Tũrkiye ve BAE'ye Ceviz; Hindistan, Pakistan, Kazakistan, Rusya, Çin, Hollanda, Almanya ve Belçika'ya yaş ve kuru ũzũm; Pakistan ve Hindistan'a elma; Hindistan, Sudi Arabistan, İşpanya ve Yemen'e baharat; Çin, Mısır, Almanya, İtalya, Pakistan, Rusya, Sudi Arabistan, Tũrkiye ve BAE'ye işlenmiş meyve ve sebze; Pakistan, Tũrkiye ve Özbekistan'a tuzlanmış sığır ve koyun derisi ihraç ettiği gŐrũlmektedir [4].

Çizelge 14. Afganistan'ın 2019 Yılı İşlenmiş Őrũn İhracat Değerleri [4].

Őrũnler	İthalat (1000 USD)	Oran (%)	
<i>Bitkisel Őrũnler</i>	Baharatlar	108 028	93.1
	Kuru ũzũm	67 313	
	İşlenmiş meyve ve sebzeler	18 472	
	Pamuk lifi	7 799	
	ay	2 197	
	Un	256	
	Tũtũn ũrũnleri	173	
	Konserve sebzeler	114	
	Dondurulmuş sebzeler	87	
	şeker	85	
	Meyve suları	24	
	şarap	8	
	Bebek maması	4	
	Bitkisel yağlar	4	
	İşlenmiş tahıllar	2	
	<i>Toplam</i>	<i>204 566</i>	
<i>Hayvansal Őrũnler</i>	Deri (Tuzlanmış sığır ve koyun)	14 817	6.9
	Yũn	216	
	Sũt	160	
	Et (sığır ve koyun)	5	
	<i>Toplam</i>	<i>15 198</i>	
Genel Toplam	219 764		

SONUÇLAR

Orta Asya, Ortadoğu ve Gũney Asya arasında, Asya kıtasının kavşak noktasında yer alan Afganistan İşlam Cumhuriyeti, jeostratejik Önemi bũyũk bir ũlkedir. YũzŐlũmũ 652 100 km² olan Afganistan yaklaşık 34 milyon nũfusa sahiptir. Nũfusun %51'ini erkekler, %49'unu kadınlar oluştırmakta ve mevcut nũfusun %74'ũ kırsalda, % 26'sı ise kentlerde yaşamaktadır. Yıllık ortalama nũfus artış oranı %2.5 dolaylarındadır. Dũnyanın fakir ũlkeleri arasında yer alan ũlkede, halkın %40'ı yoksul olup işsizlik oranı %40 dolaylarındadır. Nũfusun %80'i

Adres: Marmara Mah Hũrriyet Bulvarı No:110 Beylikdũzũ / İstanbul / Tũrkiye

Tel:+90 555 000 58 00 **Faks:** +90 212 855 19 75

http://www.assam.org.tr e-posta: info@assam.org.tr

ASSAM

Adaleti Savunanlar Stratejik Araştırmalar Merkezi Derneği
www.assam.org.tr

tarımla geçinmekte ve endüstri sektöründe çalışan oran ise %6 gibi oldukça düşük seviyededir.

Afganistan, genellikle üzerinde sıradağların bulunduğu yaylalardan ve yer yer ovalardan oluşmaktadır. Tarım ülkesi olan Afganistan'da yağış azlığı nedeniyle topraklarının ancak % 12'si ekilebilir alan olarak değerlendirilebilmektedir. Tarım, Afganistan'ın en önemli istihdam kaynağını oluşturmaktadır. Ülkede yetiştirilen ürünler içerisinde buğday, arpa, mısır ve eltik gibi tahıllar ön plana çıkmaktadır. Ancak yetiştirilen bu ürünlerin yağış yetersizliği, sulama ve yetiştirme tekniğindeki eksiklikler ve düşük verimli çeşit kullanımına bağlı olumsuzluklar sebebiyle verimleri düşüktür. Ekilebilir arazilerin oldukça önemli bir kısmının buğdaya ayrıldığı ülkede, bu temel besin maddesinin üretiminde sağlanacak iyileşmeler, ülkenin gıda güvenliğinin ilerlemesi ve yerel ekonomik fırsatlar oluşturmasında yarar sağlayacaktır. Bu bağlamda ülke tarım kesiminin (ziraat mühendis ve teknisyen, ifti, üretici ve özel sektör) bilgi, beceri ve yetkinliklerinin artırılması, yeni teknik ve teknolojiler ile tanıştırılması, başta buğday olmak üzere tarımsal araştırma sisteminin (Ar-Ge) kurulması oldukça önemlidir.

Tarım ülkesi olan ancak üretimi ülke ihtiyacına yetmeyen Afganistan'ın ithal ettiği tarla ürünleri içerisinde özellikle temel beslenme aracı olan buğday, pirinç ve patates; işlenmiş ürünler olarak un, şeker ve çay önemli yer tutmaktadır. Afganistan'ın ithal etmiş olduğu ürünlerin ithalatında Pakistan, Kazakistan, Rusya, Özbekistan, Brezilya, Türkiye, Hindistan, Singapur, Güney Kore ve ABD, ürünlere göre değişmekle birlikte yüksek oranda pazar payına sahip ülkelerdir. Bu ülkeler içerisinde Afganistan'a en uzun sınır komşusu olan Pakistan, 6 farklı ürün kaleminde yüksek pazar payı ile lider ülke konumundadır. Ülkenin ihracatında ise en yüksek paya sahip olan tarla ürünü susam tohumu, bahçe ürünü ise ceviz, üzüm ve elmadır. İşlenmiş ürün ihracatında baharatlar ve kuru üzüm; hayvansal ürünlerde ise tuzlanmış sığır ve koyu derisi önemli pay almaktadır.

İç savaş ve işgaller sebebiyle travma yaşayan Afganistan halkı, doğdukları gündün yana sıkıntılı süreçlerden geçmiştir. Yetişmiş insan ve yatırım sermayesi eksikliği bulunan ülkenin, güvenlik, kalkınma ve iyi yönetim anlayışı içerisinde komşuları ve sömürge devletler harici gerçek dost ülkelerle işbirliği ve güç birliğini sağlayacak adımları takip etmesi gerekmektedir.

Adres: Marmara Mah Hürriyet Bulvarı No:110 Beylikdüzü / İstanbul / Türkiye

Tel:+90 555 000 58 00 **Faks:** +90 212 855 19 75

http://www.assam.org.tr e-posta: info@assam.org.tr

ASSAM

Adaleti Savunanlar Stratejik Araştırmalar Merkezi Derneği
www.assam.org.tr

KAYNAKLAR

- [1] Anonymous (2017). Afganistan Ülke Raporu. T.C. Kabil Büyükelçiliği Ticaret Müşavirliği. <https://www.kutso.org.tr/wp-content/uploads/2017/06/Afganistan.pdf>
- [2] Şeyhanlıoğlu, H. (2008). 18. Yüzyıldan Günümüze Kadar Afganistan'ın Jeostratejik Önemi. T.C.Türk İşbirliği ve Kalkınma İdaresi Başkanlığı, Avrasya Etüdüleri, 34(2): 61-82
- [3] Behroz, A. (2020). Afganistan Siyasi Coğrafyası Ekseninde Tarih ve Toplum. Karabük Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Bölge Çalışmaları Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, 108 sayfa.
- [4] Anonymous (2018). Crop production statistics. Food and Agriculture Organization of the United Nations (FAO). www.fao.org.
- [5] Erman, K. (2017). Jeopolitik Teoriler ve Afganistan. Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 4 (11): 394-420.
- [6] Şenli, B. (2017). Afganistan (1945-1989). Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, Doktora Tezi, 518 sayfa.
- [7] Anonymous (2020). Afganistan Ekonomisi 2020. Ankara Ticaret Odası. <https://www.atonet.org.tr/Uploads/Birimler/Internet/Alt%20Tan%20C4%B1t%C4%B1m/2020-08-20-%C3%9Cİlke%20Raporlar%C4%B1/Afganistan.pdf>
- [8] Arslan, N. ve Javani, M. (2014). Dünyada Tıbbi Amaçlı Haşhaş Üretimi. TÜRKTOB, Türkiye Tohumcular Birliği Dergisi, 3(10): 15-19
- [9] Anonymous (2021). Afganistan'a İhracatta Başlıca Potansiyel Tarım ve Gıda Ürünleri. T.C. Ticaret Bakanlığı. https://ticaret.gov.tr/data/5f1ff35713b87604785508bb/Afganistan_Tar%C4%B1m_ve_G%C4%B1da_%C3%9Cr%C3%BCnleri_Matrisi.pdf

Adres: Marmara Mah Hürriyet Bulvarı No:110 Beylikdüzü / İstanbul / Türkiye
Tel:+90 555 000 58 00 **Faks:** +90 212 855 19 75
http://www.assam.org.tr e-posta: info@assam.org.tr